

Asia: VN/34680/2022

Lausuntopyyntö: Oikeuslaitostyöryhmän projektiryhmän Siviiliprosessin sujuvoittaminen muistio -lentoviivästysasioiden käsittelyä koskevat ehdotukset

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Helsingin kärjäoikeuden lausunto.

Lähtökohta

Oikeusministeriö on pyytänyt Helsingin kärjäoikeudelta lausuntoa oikeuslaitostyöryhmän projektiryhmän lentoviivästysshyvityksiä koskevasta muistiosta. Muistion mukaan tavoitteena on, että lainsäädäntö mahdollistaisi näiden asioiden käsittelyn tarkoituksenmukaisella, asiakaslähtoisellä sekä kielellisiä oikeuksia ja digitalisaation mahdollisuuksia hyödyntävällä tavalla.

Projektiryhmä on esittänyt ratkaisuvaihtoina erityisten vakimuotoisten sähköisten lomakkeiden ja sähköisen asiointipalvelun käyttöön ottamisen, menettelysäännösten keventämisen, oikeudenkäyntikulujen määrästä säättämisen sekä oikeuspaikkasääntelyn ja asioiden siirtämisen toiseen tuomioistuimeen.

Lentoviivästysshyvitystä koskevia asioita käsitellään jonkin verran myös Helsingin kärjäoikeudessa laajoina riita-asiaina (vireillä noin 100 asiaa) sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston eurooppalaisesta vähäisiin vaatimuksiin sovellettavasta menettelystä annetun asetuksen (EY) N:o 861/2007 (jäljempänä vähäiset vaatimukset) mukaisina asioina (muutamia asioita vuosittain), koska Finnair Oyj:n kotipaikka on Helsinki ja vähäiset vaatimukset käsitellään Suomessa Helsingin kärjäoikeudessa.

Koska vähäisiä vaatimuksia koskevassa menettelyssä on lukuisia muistiossa esitettyjen ratkaisuvaihtoehtojen mukaisen menettelyn kaltaisia elementtejä, käräjäoikeus nostaa lausunnossaan esiin erityisesti kokemuksiaan vähäisten vaatimusten käsittelystä.

Vakiomuotoiset sähköiset lomakkeet ja sähköinen asiointipalvelu

Vähäisissä vaatimuksissa kantajat ovat kotoisin toisesta jäsenvaltiosta, jos vastaaja on suomalainen tai suomalaisia, jos vastaaja on kotoisin toisesta jäsenvaltiosta. Vähäisissä vaatimuksissa kantajan on käytettävä vakiomuotoista vaatimuslomaketta, joka voidaan täyttää esimerkiksi sähköisesti

Euroopan oikeusportaalissa. Vaatimuslomakkeessa ja oikeusportaalissa kantajalle on annettu selkeät ohjeet lomakkeen täyttämiseen. Vaatimuslomake on toimitettava tuomioistuimen kielellä, mutta se on saatavilla myös muiden jäsenvaltioiden kielillä ja muunnettavissa sähköisesti tuomioistuimen

kielelle. Myös vastaus voidaan antaa vastuslomakkeella. Asiat kuitenkin käsitellään Helsingin käräjäoikeudessa SE-asioina Tuomaksessa, eikä niitä siten käsitellä sähköisessä palvelussa.

Käräjäoikeuden kokemusten mukaan myös vakiomuotoisella vaatimuslomakkeella vireille pantavissa vähäisissä vaatimuksissa esiintyy varsin usein puutteita ja epäselvyyksiä, mitkä vaativat lomakkeen täydennyttämistä, mikä lisää tuomioistuimen työmäärää. Kantajan on täytettävä lomakkeeseen esimerkiksi hänen vaatimansa pääoman ja oikeudenkäyntikulujen määrä, korkolaji ja päivä mistä lukien korkoa on maksettava, mikä on usein aiheuttanut vaikeuksia ainakin

maallikkokantajille. Kirjallisen vastauksen antaminen vakiolomakkeella ei myöskään aina poista tarvetta selvennyttää vastausta. Täydennyttäminen ja selvennyttäminen korostaa tarpeettomasti tuomioistuimen roolia usein yksinkertaisissa asioissa.

Sen sijaan on todettava, että summaaristen asioiden sähköinen asiointipalvelu on osoittautunut kohtalaisen toimivaksi suuria asiamääriä käsiteltäessä.

Lentoviivästyshyvitystä koskevassa vähäisiin vaatimukseen verrattuna hyvin rajatussa asiaryhmässä sähköisen asiointipalvelun ja vakiomuotoisten kantajia ja vastaajia voimakkaastikin ohjaavien lomakkeiden voidaan olettaa jossain määrin parantavan asianosaisten oikeuksiin pääsemistä sekä sujuvoittavan ja tehostavan asioiden käsittelyä, mutta näiden ei voida olettaa yksinään ratkaisevan tai edes merkittävällä tavalla helpottavan asioiden ratkaisemista. Asioiden asianmukainen käsittely ja ratkaiseminen edellyttää ennen kaikkea riittävää määrää koulutettuja ja kokeneita tuomareita ratkaisemaan asioita.

Myönteisten vaikutusten saavuttaminen edellyttäisi myös ammattitaitoisesti ja laadukkaasti kehitettyä sähköistä asiointipalvelua ohjaavine sähköisine lomakkeineen. Tekoälyn hyödyntämisen aloittaminen suomalaisessa lainkäytössä voisi hyvinkin tapahtua lentoviivästyshyvitysassioiden

kaltaisessa rajatussa asiaryhmässä, ja tekoälyn hyödyntämisen selvittämistä on siten pidettävä hyvinkin kannatettavana.

Menettelysäännösten keventäminen

a) Yhteenveto

Vähäisissä vaatimuksissa annetaan pääsääntöisesti ratkaisu vastauksen jälkeen, eikä vähäisissä vaatimuksissa ole yleensä laadittu yhteenvetoa riittävästi asioissa, mikä ei ole muodostunut ongelmalliseksi, mutta toisaalta siitä ei ole havaittu saavutettavan merkittävää hyötyäkään.

Yhteenvedon laatimista voidaan pitää tuomioistuimelle ja asianosaisille kohtalaisen tärkeänä osana asian valmistelua ja selvittämistä. Yksinkertaisessa asiassa yhteenveto voidaan laatia nopeasti. Yhteenveto muodostaa oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 7 §:n 1 momentin 2-4 kohtien mukaisen osuuden tuomioistuimen ratkaisusta. Mikäli tuomioistuimen tulisi myös esitettävässä menettelyssä erikseen laatia ratkaisuunsa osuus, jossa selostetaan muun muassa asianosaisten vaatimukset, perusteet ja todistelu, pelkästään yhteenvedon laatimatta jättämisellä ei voida arvioida olevan olennaista vaikutusta menettelyn keventämiseen.

Sen sijaan se, ettei asianosaisille varattaisi oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 24 §:n 5 momentin mukaisesti tilaisuutta lausua käsitystään yhteenvedosta, voisi jossain määrin jouduttaa asian käsittelyä. Mikäli myös tuomioistuimen ratkaisu laadittaisiin sähköisessä asiointipalveluissa ja ratkaisun oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 7 §:n 1 momentin 2-4 kohtien mukainen osuus muodostuisi ratkaisuun automaattisesti sähköisestä asiointipalvelusta, yhteenvedon laatimatta jättäminen voisi keventää menettelyä ja jouduttaa asioiden ratkaisemista.

b) Kirjallinen menettely

Vähäisiä vaatimuksia koskevan asetuksen 5 artiklan 1 ja 1 a kohtien mukaan menettely on kirjallinen ja tuomioistuimen on järjestettävä suullinen käsittely ainoastaan silloin, jos se katsoo, että asiaa ei voi ratkaista kirjallisten todisteiden perusteella, tai jos asianosainen sitä pyytää. Tuomioistuin voi evätä pyynnön, jos se katsoo asian olosuhteet huomioon ottaen, että suullinen käsittely ei ole tarpeen asian käsittelemiseksi oikeudenmukaisella tavalla. Pynnön epääminen on perusteltava kirjallisesti. Pynnön epäävään päätökseen ei saa hakea muutosta ilman, että itse tuomioon haetaan muutosta. Vähäisten vaatimusten edellä selostettu suullista käsittelyä koskeva säännös on osoittautunut käytännössä melko toimivaksi, ja vähäisissä vaatimuksissa on toimitettu suullinen käsittely hyvin harvoin.

Laajoissa ja riitautuneissa summaarisissa riita-asioissa asiat pyritään Helsingin käräjäoikeudessa ratkaisemaan kirjallisessa menettelyssä, kun oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 27 a §:n mukaiset edellytykset täyttyvät. Asian ratkaisemisella yksin kirjallisen valmistelun perusteella ei kuitenkaan

välttämättä ole olennaista vaikutusta oikeudenkäynnin keveyteen tai nopeuteen, mutta sillä voi olla vaikutusta oikeudenkäyntikulujen määrään. Nykyinen vakiintunut säännös mahdollistaa asian ratkaisemisen kirjallisessa menettelyssä asianosaisten oikeusturvan vaarantumatta.

Mikäli kirjallisen menettelyn käyttöalaa pyritään laajentamaan lentoviivästyshyvitysasioissa, edellä selostetun vähäisten vaatimusten mukainen mahdollisuus evätä suullinen käsittely voisi olla tarkoituksenmukainen tapa siihen. Ja mikäli istunto tulisi kuitenkin järjestää, se voisi olla vähäisten vaatimusten menettelyn kaltainen suullinen istunto tai hakemusasian istunnon kaltainen istunto, eikä nykyisen riita-asioiden käsittelyn mukainen istunto. Toisaalta pelkästään valmisteluistunnon toimittamisvelvollisuuden lieventämisellä ei voida lähtökohtaisesti katsoa olevan menettelyä olennaisesti keventävää vaikutusta, koska yksinkertaisissa asioissa toimitetaan nykyiselläänkin useimmiten valmisteluistunto ja välitön pääkäsittely yhdessä istunnossa.

c) Kirjalliset kertomukset

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 1 momentin kirjallisen yksityisluontoisen kertomuksen käytön laajentaminen nykyisestä voisi lähtökohtaisesti edistää asioiden ratkaisemista kirjallisessa menettelyssä, mutta laajentaminen voi olla käytännössä vaikeasti toteutettavissa, koska asianosaisten tulisi nykyisen säännöksen mukaisesti suostua kertomuksen käyttämiseen tai käytön laajentuessa hänellä tulisi olla halutessaan mahdollisuus esittää kysymyksiä kirjallisen todistajankertomuksen antaneelle todistajalle. Tämä puolestaan tapahtuisi kevyemmin ja luontevammin asian suullisessa käsittelyssä. Se, että kirjallisen kertomuksen käyttöä vastustava asianosainen velvoitettaisiin yksilöimään kirjallisesti kysymyksiä todistajalle, johtaisi yksittäisen todistajankertomuksen kirjallisen valmisteluun, minkä ei voida lähtökohtaisesti arvioida keventävän menettelyä.

d) Preklusio

Yksin kirjallisen valmistelun perusteella ratkaistavissa asioissa on harvemmin tarvetta tai tilaisuutta asettaa oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 22 §:n mukaista preklusiota, mutta toisaalta sille ei ole tarvittaessa estettä. Mikäli oikeudenkäyntejä haluttaisiin tehostaa preklusiolla aikaisempaa enemmän, tulisi preklusion tulla voimaan nykyistä aikaisemmin ja säännönmukaisemmin, mihin ei voida kuitenkaan arvioida olevan tarvetta ainakaan kohtalaisen selväpiirteisissä ja samoja kysymyksiä sisältävissä lentoviivästyshyvitystä koskevissa asioissa. Nykyisen preklusiosäännöksen muuttamista ei voida siten tässä yhteydessä pitää kannatettavana.

Oikeudenkäyntikulujen määrästä säättäminen

Oikeudenkäyntikulujen määrien rajoittamista on pidettävä lähtökohtaisesti kannatettavana. Sen sijaan kiinteiden taksojen asettamista voidaan niiden selkeydestä huolimatta pitää jossain määrin ongelmallisena, koska käsiteltävät asiat ja oikeudenkäynnit voivat olla rajatusta asiaryhmästä huolimatta laadultaan ja laajuudeltaan keskenään erilaisia. Vaihtoehtoinen tapa rajoittaa oikeudenkäyntikulujen määrää olisi esimerkiksi vähäisiä vaatimuksia koskevan asetuksen 16 artikla, jonka mukaan tuomioistuin ei määrää voittaneelle asianosaiselle korvausta kuluista, jotka ovat tarpeettomia tai suhteettomia vaatimukseen nähden. Tämä korostaisi tuomioistuimen laajempaa harkintavalttaa sekä mahdollistaisi kiinteitä taksoja paremmin asioiden ja oikeudenkäyntien laadun ja laajuuden huomioon ottamisen.

Oikeuspaikkasäätely ja asioiden siirtäminen toiseen tuomioistuimeen

Lentoviivästyshyvitystä koskevat asiat voitaisiin esitetyn menettelyn vuoksi keskittää johonkin tai joihinkin käräjäoikeuksiin. Summaaristen asioiden käsittelyn keskittäminen yhdeksään käräjäoikeuteen ja sen mukainen yhteistyö on toiminut hyvin. Helsingin käräjäoikeuteen on keskitetty nykyisellään lukuisia eurooppalaisia menettelyjä ja Helsingin käräjäoikeudessa käsitellään esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 18 §:n 2 momentin mukaiset asiat.

Helsingissä ei ole myöskään matkustajaliikenteen lentokenttää. Lentoviivästyshyvitysasioita ei tulisi siten lähtökohtaisesti keskittää Helsingin käräjäoikeuteen ja ne voitaisiin keskittää myös muihin kuin summaarisia asioita käsitteleviin käräjäoikeuksiin.

Asioiden siirtämiselle tuomioistuinten työmäärän tasaamiseksi ja mahdollisesti käsittelyn nopeuttamiseksi ei voine ainakaan asianosaisten suostumuksella olla estettä. Suostumusta asian siirtämiseen toiseen tuomioistuimeen tarvittaessa edellä mainitun syyn vuoksi voitaneen tiedustella myös kantajan ja vastaajan sähköisissä lomakkeissa. Sen sijaan sitä, että asia siirrettäisiin ilman asianosaisten suostumusta toiseen tuomioistuimeen, voidaan lähtökohtaisesti pitää melko poikkeuksellisena.

Muita huomioita

Pienten riita-asioiden menettelyllä (HE 89/2025) on tarkoitus säätää pieniä ja yksinkertaisia asioita koskevasta uudesta menettelystä. Menettelyn soveltamisalaa voidaan myöhemmin laajentaa asuinhuoneiston vuokrasuhteeseen perustuvista riita-asioista muihinkin asiaryhmiin. Uudistusta on siten pidettävä kohtalaisen laajana ja merkittävänä. Helsingin käräjäoikeus ei ole lausunnossaan 8.5.2025 arvioinut ehdotettua kokonaisuutta kannatettavaksi.

Lentoviivästyshyvitysasioita koskevan muistion mukaan pienten riita-asioiden menettely ei soveltuisi lentoviivästyshyvitystä koskevien asioiden ratkaisemiseen erityisen hyvin, mutta muistiossa ehdotetut prosessisäännösten kevennykset olisivat kuitenkin omiaan sujuvoittamaan laadultaan yksinkertaisten riita-asioiden käsittelyä muutoinkin, jolloin niiden soveltamisalaa olisi tarkoituksenmukaista arvioida laajemminkin.

Käräjäoikeus toteaa, että useiden uusien samoja tai samankaltaisia asioita koskevien erilaisten tai vaihtoehtoisten menettelyjen säätäminen johtaa prosessisäännösten hajanaisuuteen ja pirstaloitumiseen, mitä ei voida pitää toivottavana taikka oikeusvarmuutta tai käsittelyn joutuisuutta edistävänä asiana. Helsingin käräjäoikeus on käsitellyt samoja tai samankaltaisia asioita muun muassa oikeudenkäymiskaaren, vähäisiä vaatimuksia koskevan asetuksen ja eurooppalaisen maksamismääräysasetuksen mukaisissa menettelyissä. Usean menettelyn hyvän hallinnan voidaan katsoa edellyttävän tuomarilta korkeampaa ammattitaitoa, minkä puuttuminen puolestaan ei ainakaan jouduta asioiden ratkaisua. Tavoiteltavaa sen sijaan olisi yhden useaan eri asiaryhmään soveltuvan hyvin toimivan pienten ja yksinkertaisten asioiden menettelyn säätäminen.

Pakkala Sirpa
Helsingin käräjäoikeus

Jokela Henna
Helsingin käräjäoikeus - Lausunnon valmistellut käräjätuomari Juha Kärkölä